

Creativity and Perspective Taking in Early Childhood Period¹

Cansu YILDIZ² Neslihan GÜNEY KARAMAN³

(Received April 21, 2017 – Approved September 7, 2017)

ABSTRACT. This research aims to investigate the relationship between perspective taking and creative thinking skills of 60-66 month-old children. "Demographic Information Form", "Torrance Creative Thinking Test Figure Test Form A", and "Perspective Taking Test" were administered for this purpose. The study group consists of 90 60-66 month-old-children attending state and private preschools in Ankara. The research is a quantitative study adopted in correlational survey design. As a result of the research, statistically significant relationships have been found between some dimensions of creative thinking skills and perspective taking skills. Besides, perspective taking and creative thinking skills of the children have been found to be significant according to the socioeconomic status, parental education and duration of preschool education.

Keywords: Creativity, perspective taking, creative thinking, preschool, empathy.

¹ Yıldız, C. (2016) This article is produced from the Master's thesis named "Investigating The Relationship Between Perspective Taking And Creative Thinking Skills Of 60-66 Month-Old Children". Hacettepe University, Institute of Educational Sciences.

² Res. Asst., Hacettepe University Faculty of Education. E-mail: cansuyildiz@hacettepe.edu.tr

³ Assoc. Prof. Dr., Hacettepe University Faculty of Education. E-mail: neslihan.karaman@hacettepe.edu.tr

Orcid Number: 0000-0003-0638-3826 Orcid Number: 0000-0003-1318-303X

SUMMARY

Purpose and Significance: In today's educational programmes, it is considered to be important to raise individuals who can think in different ways, set up new associations between cases and facts, produce, and who can form new perspectives. Preschool period in particular is regarded as critical since creativity has not been blunted yet. This period is regarded as important in terms of the development of perspective taking skill, as well. The studies concerning the play in early childhood function as a bridge in understanding the relationship between perspective taking and creative thinking skills. On reviewing studies, it has been found out that creative children have more developed play skills and these play skills contribute to the progress of perspective taking skills. This study aims at investigating the correlation between perspective taking skills and creative thinking skills of 60-66 month old children attending preschool education. It also aims to find out whether or not the subdimensions of creative thinking skills and total scores of them differ according to gender, socio-economic status of the parents, parents' educational status and the duration of preschool education.

Method: The study group of the research consists of 90 60-66 months old children attending state and private preschools located in central district of Ankara. "Demographic Information form" prepared by the researcher was used in collecting the data about the children. "Perspective Taking Test" (PTT) was administered in this study to measure children's perspective taking skills whereas Figure Test Form A of "Torrance Test of Creative Thinking" (TTCT) was used in measuring their creative thinking skills. Non-parametric statistical techniques were applied in the study.

Results: As a result of the study, perspective taking and creative thinking skills of children have been found to be significant according to the socioeconomic status, parental education and duration of preschool education. It has been also found out that there are statistically significant correlations between fluency and perceptual perspective taking; elaboration and emotional perspective taking; abstractness of titles and cognitive perspective taking; and resistance to premature close, perceptual and emotional perspective taking.

Discussion and Conclusion: In brief, it has been concluded that there are significant correlations between creative thinking skills and perspective taking skills. This is related with individuals' making sense of the ability to consider cases and facts in a multidimensional manner, to think in flexible ways, being empathic and open to new ideas.

Erken Çocukluk Döneminde Yaratıcılık ve Bakış Açısı Alma¹

Cansu YILDIZ² Neslihan GÜNEY KARAMAN³

(Başvuru tarihi Nisan 21, 2017 – Kabul tarihi Eylül 7, 2017)

ÖZ. Araştırmanın amacı, 60-66 aylık çocukların bakış açısı alma ve yaratıcı düşünme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmada veri toplama amacıyla “Demografik Bilgi Formu”, “Torrance Yaratıcı Düşünme Testi Şekil Testi A Formu” ve “Bakış Açısı Alma Testi” kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Ankara ilinde bulunan resmi ve özel okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden, 60-66 aylık 90 çocuk oluşturmaktadır. Araştırma nicel bir çalışma olup ilişkisel tarama modelinde oluşturulmuştur. Araştırma sonucunda yaratıcı düşünme becerisinin bazı alt boyutları ile bakış açısı alma becerisinin bazı alt boyutları arasında ve her iki becerinin toplam puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmanın diğer bir sonucu olarak çocukların bakış açısı alma ve yaratıcı düşünme becerilerinin sosyoekonomik düzeye, anne-baba eğitim durumuna ve okul öncesi eğitim alma süresine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar gösterdiği bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Yaratıcılık, bakış açısı alma, yaratıcı düşünme, okul öncesi, empati.

¹ Yıldız, C. (2016) “60-66 Aylık Çocukların Bakış Açısı Alma ve Yaratıcı Düşünme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

² Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi. E-posta: cansuyildiz@hacettepe.edu.tr

³ Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi. E-posta: neslihan.karaman@hacettepe.edu.tr
Orcid Number: 0000-0003-0638-3826 Orcid Number: 0000-0003-1318-303X

GİRİŞ

Günümüzün ideal eğitim programlarında farklı düşünebilen, olaylar ve olgular arasında yeni bağlantılar kurabilen, toplumsal bakış açısı alabilen, üretebilen ve yeni bakış açıları oluşturabilen bireyler yetiştirmeye önem verilmektedir. Bu anlayış, eğitimin her aşamasında yaratıcılığı öne çıkarmaktadır. Özellikle okul öncesi dönem, yaratıcılığın henüz körelmediği, kritik bir dönem olarak görülmektedir.

Yaratıcılıkta önemli bir isim olan Torrance, yaratıcılığı, var olan bilgideki eksiklikleri ve sorunları fark etme, fikirler ya da hipotezler üretme ve sonuçlara ulaşma süreci olarak tanımlar. Andreasen (2015) yaratıcılığı özgünlük, yeni ilişkiler, bakış açıları ve farkındalıklar şeklinde tanımlamıştır. Davis ve Rimm (1989) yaratıcı kişilik özellikleri arasında sorunlara karşı duyarlı olma ve transfer gibi becerilere yer verirken; Çetin ve Koyuncuoğlu (2013) ise kişinin kendisini başka birinin yerine koyabilmesi ve empati gibi becerilere de yaratıcı düşünmenin özellikleri arasında yer vermişlerdir. Yaratıcılık, farklı düşünebilmeyi, alternatif çözümler üretebilmeyi ve kişinin kendi bakış açısından çıkarak farklı bakış açılarından da bakabilmesini gerektirmektedir. Kısacası, zihinsel bir beceri olan yaratıcı düşünmede bakış açısının değiştirilmesi de söz konusudur (Argun, 2012; Kontaş, 2015).

Bakış açısı alma becerisi, empatinin bir alt boyutu olan ve üç bileşenden oluşan bir yapıdır. Selman (1971) bakış açısı alma becerisini, bireyin kendi bakış açısını bir kenara bırakarak başka insanların ne düşündüğünü, nasıl gördüğünü ve ne hissettiğini anlama becerisi olarak ifade etmiştir. Bakış açısı alma becerisini oluşturan bileşenler, bilişsel bakış açısı alma, algısal bakış açısı alma ve duygusal bakış açısı alma olarak tanımlanmaktadır.

Okul öncesi dönem, bakış açısı alma becerisinin gelişimi için de önemli bir dönem olarak görülmektedir (Spence, 2003; Wellman, Cross ve Watson, 2001). Ulusal alanyazında, erken çocukluk döneminde yaratıcılık ve bakış açısı alma becerisi arasındaki ilişkiyi doğrudan inceleyen çalışmalara rastlanmamakla beraber hem ulusal hem de uluslararası alanyazında farklı disiplinlerde yapılan bazı araştırmalar iki beceri arasında ilişki olabileceğini göstermektedir. Barron (1969), yaratıcı bireylerin çevresel uyaranlara karşı daha az yaratıcı bireylere göre daha duyarlı olduğunu, bu nedenle yaratıcı bireylerin başkalarının duygularını anlama ve onların bakış açılarından bakmaya daha yatkın olabileceklerini belirtmiştir (akt. Carlozzi, Bull, Eels ve Hurlburt, 1995). Kalliopuska (1992) ise araştırmasında empati becerileri ile yaratıcılık arasında olumlu ancak anlamlı olmayan ilişki bulmuştur. Carlozzi ve diğ. (1995) ise, yaptıkları çalışmada empati ile yaratıcılık arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki bulmuşlardır.

Erken çocukluk döneminde oyunu konu alan çalışmalar, bakış açısı alma ve yaratıcı düşünme becerisi arasındaki ilişkiyi anlamada köprü görevi görmektedir. Torrance (1962), yaratıcı çocukların oyun becerilerinin daha az yaratıcı olan çocuklara göre ileride olduğunu belirtmiştir. Brainerd (1982), oyun oynayan çocukların yeni ve olgun davranışlara dikkat ettikleri için bu oyunların benmerkezciliği azalttığını ve dolayısıyla başkalarının bakış açılarından olaylara bakabildiğini belirtirken, Rubin ve Howe (1986), dramatik oyunları gözlemleyerek yaratıcı düşünmenin bileşenlerinden biri olan problem çözme ile bakış açısı alma becerisi arasında olumlu ve anlamlı bir ilişki bulmuştur. Araştırmalar incelendiğinde, yaratıcı çocukların oyun becerilerinin daha fazla geliştiği, oyun becerisinin ise bakış açısı alma becerisinin gelişimine katkı sağladığı görülmektedir.

Bilişsel esnekliği ele alan çalışmalar incelendiğinde, Çuhadaroğlu (2013), şekilsel yaratıcılık ve bilişsel esneklik arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki bulmuştur. Huffman ve Piggrem (2003) de bilişsel esnekliğin yaratıcılığın önemli bir elemanı olduğunu vurgulamışlardır. Yapılan beyin araştırmalarında ise, bilişsel esnekliğin empati için bir ön koşul olabileceği ve bilişsel esneklik ile empatinin ortak nöral ve bilişsel süreçleri paylaştığı bulunmuştur (Grattan ve Eslinger, 1989; Grattan, Bloomer, Richard, Archambault ve Eslinger, 1994; Decety, 2005; Decety, 2007). Dolayısıyla oyun ve bilişsel esneklik gibi konuları ele alan çalışmalar, yaratıcılık ve bakış açısı alma arasında ilişki olduğunu düşündürmektedir. Daha yaratıcı çocuklar başkalarının bakış açısını almaya daha yatkın olabilir mi? Ya da empati eğilimi daha fazla olan çocuklar, daha yaratıcı çocuklardır denilebilir mi?

Araştırmanın amacı okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 60-66 aylık çocukların bakış açısı alma becerileri ve yaratıcı düşünme becerileri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Ayrıca çocukların yaratıcı düşünme ve bakış açısı alma becerilerinin alt boyutlarının ve toplam puanlarının, çocuğun üyesi olduğu ailenin sosyoekonomik durumuna, çocuğun cinsiyetine, anne-baba eğitim durumuna, okul öncesi eğitim alma süresine göre farklılık gösterip göstermediğini de ortaya çıkarmak araştırmanın amaçları arasındadır.

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın türü, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin istatistiksel analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Araştırmanın Türü

Bu araştırma, nicel bir çalışma olup, ilişkisel tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu kota örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Kota örnekleme, araştırmacıya hedefindeki kitleyi belirli değişkenler açısından ve sayı olarak sınırlandırarak sadece hedefindeki değişkenleri içeren katılımcıları örnekleme dahil etmesine olanak verir (Cohen, Manion ve Morrison). Araştırmada bu değişkenler cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, okulöncesi eğitim alma süresi ve anne-baba eğitim durumu olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın çalışma grubunu Ankara ili merkez ilçelerinde (Altındağ, Çankaya, Çubuk, Etimesgut, Sincan ve Yenimahalle) bulunan resmi ve özel okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 60-66 aylık toplam 90 çocuk oluşturmaktadır. Alt sosyoekonomik düzeyden 15 kız 15 erkek, orta sosyoekonomik düzeyden 15 kız 15 erkek ve üst sosyoekonomik düzeyden 15 kız 15 erkek olmak üzere rastlantısal olarak seçilen toplam 90 çocuk araştırmaya dâhil edilmiştir.

Çalışma grubunda yer alan çocukların annelerinin 15'i ilkokul, 6'sı ortaokul, 21'i lise, 48'i ise üniversite mezunudur. Çalışma grubunda yer alan çocukların babalarının 7'si ilkokul, 4'ü ortaokul, 28'i lise, 51'i ise üniversite mezunudur. Çalışma grubunda yer alan çocukların 34'ünün okul öncesi eğitimdeki ilk yılları iken; 56 çocuk daha önce 1 ya da 1 yıldan fazla süre ile okul öncesi eğitimi almıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, çocuk hakkında bilgi toplayabilmek için araştırmacı tarafından hazırlanan "Demografik Bilgi Formu" kullanılmıştır. Çocukların bakış açısı alma becerini ölçmek için Şener (1996) tarafından okul öncesi çocukların algısal, bilişsel ve duygusal bakış açısı alma becerilerini ölçmek amacıyla oluşturulan "Bakış Açısı Alma Testi" (BAAT) ve çocukların yaratıcı düşünme becerilerini ölçmek amacıyla "Torrance Yaratıcı Düşünme Testi"nin (Torrance Tests of Creative Thinking TTCT) (TYDT), şekil testi A formu kullanılmıştır.

Bakış Açısı Alma Testi, çocuklarda bakış açısı alma becerisinin üç alt boyutunu (algısal, bilişsel ve duygusal) ölçmek için Şener (1996) tarafından geliştirilmiştir. Testin algısal ve bilişsel boyutları Kurdek ve Rodgon (1975) tarafından yapılan çalışmadan uyarlanmıştır. Testin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Akın (2002) tarafından yapılmıştır. Testin geçerliliği için araç ve aracın puanlanması sekiz uzman tarafından değerlendirilmiştir. Test, 4-5 yaş çocuklarının bakış açısı alma becerilerini ölçmek için uygun bulunmuştur (Şener, 1996). Algısal, bilişsel ve duygusal alt boyutların iç tutarlılığı

(güvenirliliği) Akın (2002) tarafından hesaplanmış ve sırasıyla cronbach alfa katsayısı $r=.77$, $r=.84$ ve $r=.76$ olarak bulunmuştur.

Sözel ve şekilsel yaratıcılığı ölçmek üzere Torrance tarafından geliştirilen, Torrance Yaratıcı Düşünme Testi, ilk kez 1966 yılında yayınlanmıştır. Test okul öncesi düzeyden üniversiteye kadar her yaş grubuna uygulanabilmektedir. Torrance'ın Amerikan örnekleme ile yaptığı çalışmalarda, testlerin yaratıcılığı ölçmede geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu anlaşılmıştır. Test, otuz beş ayrı kültürde, yaklaşık 625 araştırmada ve 100'den fazla lisansüstü tezde kullanılmıştır. 1972'de yeni çalışmalarla puanlama geçerliliği yükseltilmiştir. Test ilk kez Yontar Aksu (1985) tarafından Türkiye'ye uyarlanmış ve geçerlik güvenirlik çalışması yapılmıştır. Yapılan güncelleştirmelerden sonra TYDT puanlamasında beş alt boyut bulunmaktadır. Bu alt boyutlar akıcılık, orijinallik, detaylandırma, başlıkların soyutluğu ve direnç başlıklarından oluşmaktadır.

Verilerin İstatistiksel Analizi

Çalışma grubunun dağılımı incelendiğinde, çalışmaya uygun, parametrik olmayan istatistik teknikleri uygulanmıştır. Araştırmada, değişkenlerin türüne göre, değişkenler ve çocukların TYDT'nin alt boyutlarından elde ettikleri puanlar, yaratıcılık indeksi toplam puanları, BAAT'nin alt boyutlarına ilişkin elde ettikleri puanlar ve BAAT toplam puanları arasındaki ilişkileri saptamak amacıyla parametrik olmayan istatistik testleri arasında yer alan Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis testleri kullanılmıştır.

Çocukların TYDT'nin alt boyutlarına ilişkin elde ettikleri puanlar ile BAAT'nin alt boyutlarına ilişkin elde ettikleri puanlar arasındaki ilişki ve Yaratıcılık İndeksi toplam puanları ile BAAT toplam puanları arasındaki ilişki için Ki-kare bağımsızlık testi uygulanmıştır. Bulgular yorumlanırken, istatistiksel anlamlılık derecelerini daha açık ifade etmek için her iki p değeri de kullanılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde araştırma bulguları ve bu bulgularla ilgili değerlendirmeler yer almaktadır.

Tablo 1. Çocukların TYDT'nin Alt Boyutlarına İlişkin Puanlarının ve Yaratıcılık İndeksi Toplam Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

TYDT	Cinsiyet	n	Sıra ort.	Sıra top.	U	p
Akıcılık	K	45	45.81	2061.50	998.50	.910
	E	45	45.19	2033.50		
Orijinallik	K	45	43.93	1977.00	942.00	.569
	E	45	47.07	2118.00		
Detaylandırma	K	45	47.91	2156.00	904.00	.378
	E	45	43.09	1939.00		
Başlıkların soyutluğu	K	45	47.96	2158.00	902.00	.366
	E	45	43.04	1937.00		
Direnç	K	45	41.77	1879.50	844.50	.173
	E	45	49.23	2215.50		
Yaratıcılık indeksi toplam puan	K	45	45.38	2042.00	1007.00	.965
	E	45	45.62	2053.00		

p>.05

Tablo 1'de çocukların TYDT'nin alt boyutlarına ilişkin elde ettikleri puanlar ve yaratıcılık indeksi toplam puanlarının cinsiyetleri arasındaki ilişki için Mann-Whitney U testinin sonuçları yer almaktadır. Tablo 1 incelendiğinde, yaratıcı düşünme becerisinin alt boyutlarında ve yaratıcılık indeksi toplam puanlarında cinsiyete göre anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur (p>.05).

Tablo 2. Çocukların BAAT'nin Alt Boyutlarına İlişkin Puanlarının ve BAAT Toplam Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

BAAT	Cinsiyet	N	Sıra ort.	Sıra top.	U	p
Algısal bakış açısı alma	K	45	44.54	2004.50	969.50	.706
	E	45	46.46	2090.50		
Bilişsel bakış açısı	K	45	45.93	2067.00	993.00	.867
	E	45	45.07	2028.00		
Duygusal bakış açısı	K	45	46.22	2080.00	980.00	.745
	E	45	44.78	2015.00		
Toplam puan	K	45	45.80	2061.00	999.00	.912
	E	45	45.20	2034.00		

p>.05

Tablo 2 incelendiğinde, cinsiyete göre bakış açısı alma becerisinin her üç boyutu arasında da anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir (p>.05).

Alt boyutlara benzer olarak BAAT toplam puanları ile cinsiyetleri arasında da istatistiksel açıdan önemli bir fark olmadığı görülmektedir (U=999.00; p=.912; p>.05).

Tablo 3. Çocukların TYDT'nin Alt Boyutlarına İlişkin Puanlarının ve Yaratıcılık İndeksi Toplam Puanlarının SED (Sosyoekonomik düzey) Değişkenine Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

TYDT	SED	n	Sıra ort.	sd	X ²	p
Akıcılık	Alt	30	27.50	2	26.35	.000**
	Orta	30	47.05			
	Üst	30	61.95			
Orijinallik	Alt	30	29.83	2	21.42	.000**
	Orta	30	45.67			
	Üst	30	61.00			
Detaylandırma	Alt	30	26.13	2	25.87	.000**
	Orta	30	52.25			
	Üst	30	58.12			
Başlıkların soyutluğu	Alt	30	40.78	2	1.73	.420
	Orta	30	46.27			
	Üst	30	49.45			
Direnç	Alt	30	29.35	2	17.49	.000**
	Orta	30	54.68			
	Üst	30	52.47			
Yaratıcılık indeksi toplam puan	Alt	30	26.80	2	26.46	.000**
	Orta	30	48.65			
	Üst	30	61.05			

**p<.01

Tablo 3'te çocukların TYDT'nin alt boyutlarından aldıkları puanlar ve yaratıcılık indeksi toplam puanlarının sosyoekonomik düzeyleri ile arasındaki ilişki için yapılan test sonuçları incelendiğinde, akıcılık, orijinallik ve direnç alt boyutlarında anlamlı fark olduğu görülmektedir.

Çocukların yaratıcılık indeksi toplam puanları ile sosyoekonomik düzeyleri arasındaki bulgular incelendiğinde, çocukların sosyoekonomik düzeyleri ile yaratıcılık indeksi puanları arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir (X²=26.46; p=.000; p>.01).

Tablo 4. Çocukların BAAT'nin Alt Boyutlarına İlişkin Puanlarının ve BAAT Toplam Puanlarının SED Değişkenine Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

BAAT	SED	n	Sıra ort.	sd	X ²	p
Algısal bakış açısı	Alt	30	36.92	2	8.56	.014*
	Orta	30	44.57			
	Üst	30	55.02			
Bilişsel bakış açısı	Alt	30	35.15	2	7.98	.018*
	Orta	30	50.62			
	Üst	30	50.73			
Duygusal bakış açısı	Alt	30	37.67	2	6.70	.035*
	Orta	30	47.52			
	Üst	30	51.32			
Toplam puan	Alt	30	30.32	2	17.82	.000**
	Orta	30	48.40			
	Üst	30	57.78			

*p<.05, **p<.01

Tablo 4'te çocukların üyesi olduğu ailelerin sosyoekonomik düzeyleri ile Bakış Açısı Alma Testi'nin alt boyutlarından aldıkları puanlar ve toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmektedir (p<.05, p<.01). Ayrıca BAAT toplam puanlarının da sosyoekonomik düzeye göre istatistiksel olarak anlamlı fark gösterdiği tespit edilmiştir (X²=17.82; p=.000; p<.01).

Tablo 5. Çocukların TYDT'nin Alt Boyutlarına İlişkin Puanlarının ve Yaratıcılık İndeksi Toplam Puanlarının Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

TYDT	Anne Eğitimi	n	Sıra ort.	sd	X ²	p
Akıcılık	İlkokul	15	28.50	3	15.28	.002**
	Ortaokul	6	34.92			
	Lise	21	38.74			
	Üniversite	48	55.09			
Orijinallik	İlkokul	15	27.97	3	13.46	.004**
	Ortaokul	6	35.58			
	Lise	21	41.17			
	Üniversite	48	54.11			
Detaylandırma	İlkokul	15	26.30	3	16.87	.001**
	Ortaokul	6	36.00			
	Lise	21	39.67			
	Üniversite	48	55.24			

Başlıkların soyutluğu	İlkokul	15	41.27	3	.526	.913
	Ortaokul	6	48.25			
	Lise	21	45.86			
	Üniversite	48	46.32			
Direnç	İlkokul	15	30.97	3	10.11	.018*
	Ortaokul	6	41.58			
	Lise	21	39.50			
	Üniversite	48	53.16			
Yaratıcılık indeksi toplam puan	İlkokul	15	26.13	3	16.51	.001**
	Ortaokul	6	37.60			
	Lise	21	39.48			
	Üniversite	48	55.18			

*p<.05, **p<.01

Tablo 5'te Çocukların TYDT'nin alt Boyutlarına ilişkin Puanlarının ve yaratıcılık indeksi toplam puanlarının anne eğitim durumu değişkenine göre Kruskal-Wallis testi sonuçları yer almaktadır. Tablo 5 incelendiğinde çocukların akıcılık, orijinallik, detaylandırma (p<.01) ve direnç alt boyutlarından elde ettikleri puanlar ve yaratıcılık indeksi toplam puanları ile anne eğitim durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmektedir (p<.05, p<.01).

Tablo 6. Çocukların TYDT'nin Alt Boyutlarına İlişkin Puanlarının ve Yaratıcılık İndeksi Toplam Puanlarının Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

TYDT	Baba Eğitimi	n	Sıra ort.	sd	X ²	p
Akıcılık	İlkokul	7	21.93	3	18.81	.000**
	Ortaokul	4	51.50			
	Lise	28	33.29			
	Üniversite	51	54.97			
Orijinallik	İlkokul	7	16.29	3	18.08	.000**
	Ortaokul	4	49.75			
	Lise	28	35.82			
	Üniversite	51	54.49			
Detaylandırma	İlkokul	7	13.71	3	20.02	.000**
	Ortaokul	4	47.00			
	Lise	28	36.57			
	Üniversite	51	54.65			
Başlıkların soyutluğu	İlkokul	7	27.21	3	4.29	.232
	Ortaokul	4	53.38			
	Lise	28	48.54			

	Üniversite	51	45.73			
Direnç	İlkokul	7	23.71			
	Ortaokul	4	54.75	3	14.87	.002**
	Lise	28	35.00			
	Üniversite	51	53.53			
Yaratıcılık indeksi toplam puan	İlkokul	7	10.36			
Yaratıcılık indeksi toplam puan	Ortaokul	4	54.38	3	24.00	.000**
	Lise	28	35.61			
	Üniversite	51	55.06			

**p<.01

Tablo 6 incelendiğinde, yalnızca akıcılık, orijinallik, detaylandırma ve direnç alt boyutlarında baba eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir (p<.01). Çocukların elde ettikleri yaratıcılık indeksi toplam puanları ve baba eğitim durumları arasında da anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($X^2=24.00$; $p=.000$; $p<.01$).

Tablo 7. Çocukların BAAT'nin Alt Boyutlarından Elde Ettikleri Puanlar ve Toplam Puanların Anne Eğitim Durumu Değişkenine Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

BAAT	Anne Eğitimi	n	Sıra ort.	sd	X ²	p
Algısal bakış açısı	İlkokul	15	35.67	3	4.09	.251
	Ortaokul	6	40.83			
	Lise	21	51.40			
	Üniversite	48	46.57			
Bilişsel bakış açısı	İlkokul	15	35.73	3	6.66	.083
	Ortaokul	6	28.67			
	Lise	21	49.38			
	Üniversite	48	48.96			
Duygusal bakış açısı	İlkokul	15	37.67	3	7.56	.056
	Ortaokul	6	31.42			
	Lise	21	43.76			
	Üniversite	48	50.47			
Toplam puan	İlkokul	15	30.10	3	10.20	.017*
	Ortaokul	6	30.33			
	Lise	21	47.26			
	Üniversite	48	51.44			

*p<.05

Tablo 7 incelendiğinde, analizler sonucunda BAAT'nin tüm alt boyutlarında çocukların elde ettikleri puanlar ile annelerinin eğitim durumu

arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülürken ($p>.05$); BAAT toplam puanlarında anne eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farkın tespit edildiği görülmektedir ($X^2=10.20$; $p=.017$; $p<.05$).

Tablo 8. Çocukların BAAT'nin Alt Boyutlarından Elde Ettikleri Puanlar ve Toplam Puanların Baba Eğitim Durumu Değişkenine Göre Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

BAAT	Baba Eğitimi	n	Sıra ort.	sd	X ²	p
Algısal bakış açısı	İlkokul	7	44.93	3	1.23	.745
	Ortaokul	4	45.25			
	Lise	28	41.52			
	Üniversite	51	47.78			
Bilişsel bakış açısı	İlkokul	7	22.00	3	8.69	.034*
	Ortaokul	4	47.75			
	Lise	28	42.54			
	Üniversite	51	50.18			
Duygusal bakış açısı	İlkokul	7	20.64	3	15.13	.002**
	Ortaokul	4	59.00			
	Lise	28	41.18			
	Üniversite	51	50.23			
Toplam puan	İlkokul	7	20.43	3	12.37	.006**
	Ortaokul	4	53.63			
	Lise	28	38.73			
	Üniversite	51	52.02			

* $p<.05$, ** $p<.01$

Tablo 8'e bakıldığında, çocukların bilişsel ($p<.05$), duygusal bakış açısı alma boyutlarında ve bakış açısı alma toplam puanlarında, baba eğitim durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıkların olduğu görülmektedir ($p<.01$).

Tablo 9. Çocukların TYDT'nin Alt Boyutlarından Elde Ettikleri Puanların ve Yaratıcılık İndeksi Toplam Puanlarının Okul Öncesi Eğitim Alma Süresi Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

TYDT	Okul öncesi eğitim alma süresi	n	Sıra ort.	Sıra top.	U	p
Akıcılık	İlk yıl	34	32.63	1109.50	514.50	.000**
	1 ve 1'den fazla	56	53.31	2985.50		
Orijinallik	İlk yıl	34	36.88	1254.00	659.00	.015*
	1 ve 1'den fazla	56	50.73	2841.00		
Detaylandırma	İlk yıl	34	31.82	1082.00	487.00	.000**
	1 ve 1'den fazla	56	53.80	3013.00		
Başlıkların soyutluğu	İlk yıl	34	42.49	1444.50	849.00	.387
	1 ve 1'den fazla	56	47.33	2650.50		
Direnç	İlk yıl	34	31.56	1073.00	478.00	.000**
	1 ve 1'den fazla	56	53.96	3022.00		
Yaratıcılık indeksi toplam puan	İlk yıl	34	32.29	1098.00	503.00	.000**
	1 ve 1'den fazla	56	53.52	2997.00		

*p<.05, **p<.01

Tablo 9 incelendiğinde akıcılık, detaylandırma, direnç (p<.01) ve orijinallik (p<.05) alt boyutlarında ve yaratıcılık indeksi toplam puanlarında okul öncesi eğitim alma süresi arasında, daha fazla süre ile okul öncesi eğitim alan çocuklar lehine istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir (p<.01).

Tablo 10. Çocukların BAAT'nin Alt Boyutlarından Elde Ettikleri Puanların ve BAAT Toplam Puanlarının Okul Öncesi Eğitim Alma Süresi Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

BAAT	Okul öncesi eğitim alma süresi	n	Sıra ort.	Sıra top.	U	p
Algısal bakış açısı	İlk yıl	34	40.75	1385.50	790.50	.144
	1 ve 1'den fazla	56	48.38	2709.50		
Bilişsel bakış açısı	İlk yıl	34	37.99	1291.50	695.00	.024*
	1 ve 1'den fazla	56	50.06	2803.50		
Duygusal bakış açısı	İlk yıl	34	37.15	1263.00	668.00	.003**
	1 ve 1'den fazla	56	50.57	2832.00		
Toplam puan	İlk yıl	34	32.29	1098.00	503.00	.000**
	1 ve 1'den fazla	56	53.52	2997.00		

*p<.05, **p<.01

Tablo 10 incelendiğinde daha önce okul öncesi eğitim alan çocukların puanlarının BAAT'nin her üç boyutunda da daha önce okul öncesi eğitim almayan çocukların puanlarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Algısal bakış açısı alma boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmezken ($U=790.50$; $p=.144$; $p>.05$); bilişsel bakış açısı alma ($p<.05$) ve duygusal bakış açısı alma boyutlarında anlamlı fark tespit edilmiştir ($p<.01$). BAAT toplam puanlarının ise, daha önce okul öncesi eğitim almayan çocukların puanlarına göre daha yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($U=503.00$; $p=.000$; $p<.01$).

Tablo 11. Çocukların TYDT'nin Alt Boyutlarına İlişkin Elde Ettikleri Puanlar ile BAAT'nin Alt Boyutlarına İlişkin Elde Ettikleri Puanların Arasındaki İlişki İçin Ki-Kare Bağımsızlık Testi Sonuçları

TYDT Alt Boyut	BAAT Alt Boyut	n	sd	χ^2	p
Akıcılık	Algısal bakış açısı	90	96	165.91	.000*
	Bilişsel bakış açısı	90	96	109.54	.163
	Duygusal bakış açısı	90	48	53.25	.279
Orijinallik	Algısal bakış açısı	90	96	103.38	.285
	Bilişsel bakış açısı	90	96	117.91	.064
	Duygusal bakış açısı	90	48	55.83	.204
Detaylandırma	Algısal bakış açısı	90	56	63.45	.230
	Bilişsel bakış açısı	90	28	47.19	.793
	Duygusal bakış açısı	90	28	47.18	.013*
Başlıkların soyutluğu	Algısal bakış açısı	90	40	38.16	.553
	Bilişsel bakış açısı	90	40	97.93	.000**
	Duygusal bakış açısı	90	20	20.05	.454
Direnç	Algısal bakış açısı	90	76	191.25	.000**
	Bilişsel bakış açısı	90	76	61.45	.887
	Duygusal bakış açısı	90	38	62.58	.007**

* $p<.05$, ** $p<.01$

Tablo 11'de çocukların TYDT'nin alt boyutlarından elde ettikleri puanlar ile BAAT'nin alt boyutlarından elde ettikleri puanlar arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan Ki-kare bağımsızlık testi sonuçları yer almaktadır.

Bulgular incelendiğinde, akıcılık ile algısal bakış açısı alma ($\chi^2=165.91$; $p=.000$; $p<.01$), detaylandırma ile duygusal bakış açısı alma ($\chi^2=47.18$; $p=.013$; $p<.05$), başlıkların soyutluğu ile bilişsel bakış açısı alma ($\chi^2=97.93$; $p=.000$; $p<.01$), direnç ile algısal ($\chi^2=191.25$; $p=.000$; $p<.01$) ve duygusal

bakış açısı alma ($\chi^2=62.58$; $p=.007$; $p<.01$) boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Tablo 12. *Çocukların Yaratıcılık İndeksi Toplam Puanları ile BAAT Toplam Puanları Arasındaki İlişki İçin Ki-Kare Bağımsızlık Testi Sonucu*

TYDT	BAAT	n	sd	X ²	p
Yaratıcılık indeksi toplam puan	Bakış Açısı Alma Testi toplam puan	90	352	494.42	.000**

** $p<.01$

Tablo 12’de çocukların Yaratıcılık İndeksi toplam puanları ile Bakış Açısı Alma Testi toplam puanları arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan Ki-kare bağımsızlık testi sonuçları yer almaktadır. Tablo incelendiğinde çocukların yaratıcılık indeksi toplam puanları ile BAAT toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($X^2=494.42$; $p=.000$; $p<.01$).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırma sonucunda, yaratıcı düşünme becerilerinin alt boyutlarında ve toplam puanlarında cinsiyete ilişkin istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın sonuçları alanyazında gerçekleştirilen birçok araştırma ile paralellik göstermektedir (Sezgin, 2004; Çakmak, 2005; Yıldırım; 2006; Ceylan, 2008; Can Yaşar ve Aral, 2010, Garaigordobil ve Berruoco, 2011; Gönen, Çiçekler, Akyüz, Arslan, ve Baydemir, 2011; Ergen ve Akyol, 2012; Konaş, 2015). Argun (2012), yaratıcılık ve cinsiyet arasındaki ilişkilerin sosyokültürel değişkenlerden etkilendiğini ve aralarında doğrudan bir ilişkiye rastlanmadığını belirtmiştir. Araştırmadan da yola çıkarak yaratıcı düşünme becerilerini cinsiyet dışında farklı değişkenlerin de etkilediği söylenebilir.

Bakış açısı alma becerisi ve cinsiyet arasındaki ilişki incelendiğinde, araştırma sonucunda bakış açısı alma becerisinin her üç boyutunda da cinsiyete ilişkin anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Ünüvar (2006), Frick, Möhring ve Newcombe (2014), Değirmenci (2014) ve Kurdek ve Rodgon (1975) tarafından yapılan çalışmalarda cinsiyete ilişkin anlamlı fark tespit edilirken; araştırma sonuçları alanyazında yapılan diğer çalışmaların bulguları ile örtüşmektedir (Akın, 2002; Gültekin, 2006; Oğuz, 2006; Bal, 2013). Bakış açısı alma becerisinin gelişiminde cinsiyetin etkisini inceleyen çalışmalara bakıldığında ulaşılan farklı bulgular, bakış açısı alma becerisinin gelişiminin herhangi bir cinsiyet lehine şekillenmediğini göstermektedir.

Uluslararası alanyazında cinsiyet ve bilişsel gelişimi ele alan çalışmalar incelendiğinde, Ardila, Rosseli, Matue ve Inozemtseva (2011) tarafından yapılan araştırma sonucunda bilişsel gelişim sürecinde cinsiyet farklılığının önemli bir rol oynamadığı ifade edilirken, bazı çalışmalar (Mestre, Samper, Frias ve Tur, 2009; Weiss ve diğ., 2003) kadınların erkeklere göre daha detaycı ve çok boyutlu düşündüklerini, erkeklerin ise kadınlara göre daha analitik düşünce yapısına sahip olduğunu göstermektedir. Kadın ve erkek arasındaki bu farklılıklar, bireylere yüklenen toplumsal cinsiyet özellikleri ile de ilişkili olabilir. Bu çalışmada erken dönem gelişim özelliklerinin yanı sıra, çocuğun içinde yaşadığı çevresel koşulların da önemli olduğu görülmektedir. Özetle, cinsiyetin bireyin bilişsel gelişim sürecinde tek başına etkili olmadığı, çevre, ebeveyn tutumları, sosyokültürel geçmiş gibi farklı değişkenlerin etkisinin olduğu düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda yaratıcı düşünme becerisinin akıcılık, orijinallik, detaylandırma ve direnç alt boyutlarında ve yaratıcılık toplam puanlarında sosyoekonomik düzeye göre anlamlı fark olduğu görülmektedir. Sosyoekonomik düzey iyileştikçe çocukların yaratıcı düşünme becerilerinin arttığı söylenebilir. Alanyazında yaratıcılık ve sosyoekonomik düzey arasında bir ilişki olmadığını ifade eden çalışmaların yanı sıra (Moreno ve Hogan, 1976; Sezgin, 2004); araştırmanın sonuçlarına paralel çalışmalar da bulunmaktadır (Dudek, Strobel, ve Runco 1993; Can Yaşar ve Aral, 2011; Yıldız, Özkal ve Çetingöz, 2013). Argun (2012), çocuğun erken çocukluk dönemindeki temel ihtiyaçlarının sıralanmasında, yaratıcılığını ve esneklik duygusunu geliştirmek için temiz ve düzenli bir ortam yaratılması gerektiğini, sanat etkinliklerine katılmasının ve bunları izlemesine yardımcı olmak gerektiğini belirtmiştir. Bilişsel sürecin ve yaratıcı düşünme becerilerinin kritik dönemde olduğu bu evrede, çocuğa sunulan zengin uyaranlar, çocuğun yaratıcılığının gelişimine katkı sağlamaktadır. Sosyoekonomik yönden düşük olan ailelerde çocuğun estetik ve sanat ihtiyacından önce, ailenin daha önemli temel ihtiyaçlara ilişkin öncelikleri olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada, sosyoekonomik düzey yükseldikçe bakış açısı alma becerisinin de arttığı görülmüştür. Sonuçlar Akın (2002) ve Gültekin (2006) tarafından yapılan çalışmaların sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Araştırma bulgularına bakıldığında sosyoekonomik düzeyi yüksek olan çocukların, sosyoekonomik düzeyi düşük olan çocuklara göre bakış açısı alma becerilerinin daha ileride olması, bireyin temel ihtiyaçlarının doyuma ulaştığında, bilişsel ve duygusal gelişiminin ilerleyeceğini düşündürmektedir. Sosyoekonomik düzeyler arası farklılıkta, bireye sunulan zengin uyaranların varlığının, anne-babaların çocuk yetiştirme

yaklaşımlarının, anne-baba tutumlarının, ailenin ekonomik kaynaklarının ve aile içindeki sosyal duygusal atmosferin, çocuğun yaratıcılık eğiliminin ve bakış açısı alma becerisinin gelişiminde önemli etmenlerden olduğunu düşündürmektedir.

Araştırma sonucunda anne eğitim durumunun çocukların yaratıcı düşünme becerisi üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Araştırmanın bulguları, anne eğitim düzeyi ile yaratıcılık puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit eden alanyazındaki diğer araştırmalar ile paralellik göstermektedir (Yıldırım, 2006; Gönen ve diğ., 2011; Can Yaşar ve Aral, 2011; Ergen ve Akyol, 2012). Michel ve Dudek (1991), yaratıcı düşünme becerileri gelişmiş çocukların annelerinin genellikle profesyonel kariyer sahibi kadınlar olduklarını belirtmişlerdir (akt. Fox ve Schirmacher, 2014). Can Yaşar ve Aral (2011), üniversite mezunu annelerin çocuklarının yaratıcılık puan ortalamalarının daha yüksek olmasının sebebi olarak öğrenim düzeyinin, annelik stillerini geliştirmede etkili olabileceğini belirterek annenin öğrenim düzeyinin, çocuk bakımı, çocukla iletişim, çocuk gelişimi gibi konularda kendilerini geliştirmelerini ve bilgi birikimlerini arttırmalarını sağladığını ifade etmiştir. Araştırma bulgularına bakıldığında annesi üniversite mezunu olan çocukların, yaratıcılık puanlarının ortalamalarının diğer çocuklara göre daha yüksek olması, annelerin eğitim düzeyleri yükseldikçe bilinçli ebeveyn nitelikleri kazandıkları, çocuklarının gelişim özelliklerini ve ihtiyaçlarını daha yakından tanıdıkları, böylelikle çocuklarına uygun öğrenme, iletişim ve ev ortamları sundukları düşünülmektedir.

Çocuğun annesi ile gireceği iletişim ve etkileşim kadar, çocuğun gelişim alanlarının desteklenmesi ve gelişmesinde babanın da rolü önemlidir. Araştırma sonucunda baba eğitim durumunun da çocukların yaratıcı düşünme becerisi üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Babaların eğitim düzeyi yükseldikçe, çocukların yaratıcı düşünme becerilerinde ilerleme görülmektedir. Araştırmanın bulguları, Yıldırım (2006), Gönen ve diğ. (2011), Can Yaşar ve Aral (2011) tarafından yapılan araştırmaların bulgularını destekler niteliktedir. Tuna (2000) eğitim düzeyi yükseldikçe babaların çocukları ile daha yakın ilişkiler kurdukları, çocuklarını özgüvenli, bağımsız ve kendini geliştirebilen yaratıcı bireyler olmaları için desteklediklerini ifade etmiştir (akt. Can Yaşar ve Aral, 2011). Baba eğitim düzeyi yükseldikçe, babaların daha az koruyucu oldukları, çocuklarını kendi başlarına keşifler yapmaya cesaretlendirdikleri ve öz gerçekleştirme konusunda çocuklarını destekledikleri düşünülmektedir. Eğitim düzeyinin artması ile sosyoekonomik düzeyin de yükseldiği ve çocuğa sunulan olanakların arttığı sonucuna da ulaşılabilir.

Bakış açısı alma becerisinin alt boyutları ile anne eğitim durumu arasında anlamlı bir ilişki görülmemesi Oğuz (2006) ve Değirmenci (2014) tarafından yapılan araştırmaların bulgularını destekler niteliktedir. Her iki araştırmada da BAAT'nin alt boyutları ile anne eğitim durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bakış açısı alma becerisi ve babaların eğitim durumları arasındaki ilişkiye bakıldığında, araştırmada babaların eğitim durumları yükseldikçe çocukların bakış açısı alma becerilerinin arttığı görülmüştür. Oğuz (2006) tarafından yapılan çalışmada, bakış açısı alma becerileri ve baba eğitim durumu arasında anlamlı bir fark bulunmazken, Taner Derman (2013) tarafından 10-11 yaş grubu çocuklar ile yapılan araştırmada babası doktora mezunu olan çocukların empati beceri düzeylerinin diğerlerine göre yüksek olduğu fakat istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Can Yaşar ve Aral (2011) anne babaların eğitim konusundaki bilgi birikimleri ve yeterliklerine bağlı olarak çocuklarına faydalı olabildikleri ve evde çocukları ile nitelikli zaman geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Babaların eğitim düzeyleri yükseldikçe, çocuk gelişimi hakkında daha bilinçli oldukları ve dolayısıyla çocuklara ihtiyaç duydukları yakınlığı ve iletişimi sundukları düşünülmektedir. Dolayısıyla çocukların da bu iletişim yoluyla hem başkalarının hem de kendi duygu ve düşüncelerinin farkına varmalarının, bakış açısı alma becerilerinin gelişiminde etkili olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın sonuçlarına göre okul öncesi eğitim alma süresine göre çocukların yaratıcı düşünme ve bakış açısı alma becerilerinde, daha önce okul öncesi eğitim almış çocuklar lehine istatistiksel olarak anlamlı fark bulunması, alanyazında yapılan çalışmalarla örtüşmektedir. Okul öncesi eğitimin amaçları arasında çocuklara eleştirel düşünme, problem çözme, akıl yürütme, ilişkilendirme, araştırma, yaratıcılık gibi bilişsel becerileri kazandırmak da yer almaktadır. Pagani, Rubenson ve Runco (2003), yaratıcı düşünme becerileri karşılaştırıldığında, okul öncesi eğitim alan çocukların sorulara daha çabuk ve daha farklı cevap verdiklerini, okul öncesi eğitim almayan çocukların ise cevaplarının daha geleneksel olduğunu, farklı ve yaratıcı çözüm yolları kullanmada diğerleri kadar hızlı olmadıklarını ifade etmiştir. Okul öncesi eğitim kurumlarında verilen nitelikli eğitimin, akranlar arasında gerçekleşen fikir alışverişlerinin, çocuğa sunulan zengin materyaller ve öğrenme ortamının çocukların hayal gücü ve yaratıcılığında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yaratıcı düşünme ve bakış açısı alma becerileri arasındaki ilişki incelendiğinde, akıcılık ile algısal bakış açısı alma, detaylandırma ile duygusal bakış açısı Alma, başlıkların soyutluğu ile bilişsel bakış açısı alma,

direnç ile algısal ve duygusal bakış açısı alma boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Akıcılık ve algısal bakış açısı alma arasındaki anlamlı bulgu, akıcı düşünebilme ya da algısal bakış açısı alma becerisi gelişmiş bir çocuğa, bir nesne gösterildiği ve başkasının bu nesneyi nasıl göreceği sorulduğu zaman, çocuğun o nesneyi farklı pozisyonlarda düşünüp aynı nesne üzerinden farklı çözüm yolları üretebilmesini ve başkasının o nesneyi nasıl algılayabileceğini anlayabilir hale geldiğini düşündürmektedir. Çetin ve Koyuncuoğlu (2013), görselleştirme yeteneğinin yaratıcı birey özelliklerinden olabileceğini ifade etmiş ve görselleştirmeyi zihinsel olarak görüntüleri canlandırabilme ve fikirlerle oynayabilme yeteneği olarak ifade etmişlerdir. Görselleştirme, algısal bakış açısı alma becerisine, fikirlerle oynayabilme ise yaratıcı düşünme becerisinin akıcılık boyutuna işaret etmektedir.

Araştırmada dikkat çeken bir diğer bulgu ise detaylandırma ve duygusal bakış açısı alma arasındaki anlamlı ilişkidir. Detaylandırma, detaylar verme, düşünceyi uzatma ve fikirler toplamayı içerirken (Ersoy ve Başer, 2009), duygusal bakış açısı alma becerisi ise empatiye temel oluşturan, başka bir kişinin duygu durumlarını anlama becerilerini ifade etmektedir (Cigala, Mori, ve Fangareggi, 2014). Detaylı düşünebilen çocuk başkalarının duygu ve düşüncelerini daha rahat anlayabilir. Argun (2012)'a göre, yaratıcı kişilik özelliklerinden birisi de duyarlılıktır ve yaratıcı olmak sorunlara, çevreye, doğaya, insanların inançlarına, eğilimlerine, duygularına ve yaşam deneyimlerine karşı duyarlı olmayı gerektirir. Alanyazın ve araştırmanın bulguları ışığında, düşünceyi, olayları ve durumları detaylandırabilen çocukların duygusal bakış açısı alma becerilerinin daha ileride olduğu ifade edilebilir.

Yapılan analizler sonucunda başlıkların soyutluğu ve bilişsel bakış açısı alma arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Başlıkların soyutluğu alt boyutu soyut düşünebilmeyi ifade ederken, bilişsel bakış açısı alma becerisi, diğer insanların düşüncelerini, motivasyonlarını ve niyetlerini anlama yetisidir. Her iki alt boyutun temelinde soyut düşünebilme becerisi yatmaktadır. Dolayısıyla başkalarının niyetlerini, düşüncelerini algılayabilen çocuklar soyut düşünme becerisi daha ileride çocuklardır.

Araştırmada göze çarpan bir diğer bulgu ise yaratıcı düşünmenin boyutlarından biri olan direnç ile algısal ve duygusal bakış açısı arasındaki ilişkidir. TYDT'nin alt boyutu olan direnç, Gestalt psikolojisinin "tamamlama" ilkesine dayanmaktadır. Bu alt boyuttan daha yüksek puan alan çocuklar, parçayı bütüne tamamlamak yerine, direnç göstererek parçayı açık bırakmışlar ya da beklenen kapama çizgilerini takip etmeyip yeni

çizgilerle yeni şekiller elde etmişlerdir. Bu alt boyut diğer adıyla esneklik alt boyuttur. Çetin ve Koyuncuoğlu (2013)'na göre, esnek düşünceye sahip olan birey, içinde bulunulan duruma kolaylıkla uyum sağlayabilir ve yerleşmiş olan bakış açısını değiştirebilir. Dolayısıyla direnç ve algısal bakış açısı alma becerisi arasındaki ilişki de bu şekilde açıklanabilir. Esnek düşünebilen çocukların, "tamamlama" ilkesine direnç gösterip sınırları esnetip bakış açılarını değiştirebildikleri ve böylelikle başkasının algısal bakış açısını alabildiği söylenebilir.

Bu tanımdan yola çıkılarak direnç alt boyutunun aslında bilişsel esneklik ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Martin ve Anderson (1998)'a göre, bilişsel esneklik, bireyin alternatif yolların ve seçeneklerin farkında olması, yeni durumlara uyum sağlamada esnek olabilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bilişsel esneklikte birey, bir durumla ilgili karar vermeden ya da problem çözmeden önce seçeneklerinin farkına varmalıdır. Belirli bir durum ya da problemle ilgili seçeneklerinin farkında olan birey, doğru davranışı gören bireye göre daha fazla düşünüyor demektir (Martin ve Anderson, 1998). Bu alt boyuttan daha yüksek puan alan çocuklar, parçayı bütüne tamamlamak yerine direnç göstererek parçayı açık bırakmışlar ya da beklenen kapama çizgilerini takip etmeyip yeni çizgilerle yeni şekiller elde etmişlerdir. Dolayısıyla bilişsel esneklik davranışı göstermişler ve ilk bakışta akıllarına gelen seçeneği değil, diğer seçenekleri kullanmışlardır.

Araştırmada direnç alt boyutu ile duygusal bakış açısı alma arasında ilişki bulunması, konuyu beyin araştırmalarına taşımaktadır. Yapılan beyin araştırmalarında, bilişsel esnekliğin empati için bir ön koşul olabileceği ve bilişsel esneklik ile empatinin ortak nöral ve bilişsel süreçleri paylaştığı bulunmuştur (Grattan ve Eslinger, 1989; Grattan ve diğ., 1994). Benzer olarak Decety (2007), nöral sistem tarafından aracılık edilen benlik bilinci, duygu düzenleme becerileri ve bilişsel esnekliğin empati sisteminin temel makro bileşenleri olduğunu ifade etmektedir. Özellikle beyinde yer alan sağ prefrontal korteksin farklı bölümlerinin, başkalarının bakış açısını benimseme yeteneği de dâhil olmak üzere, başkalarının duygusu hakkında akıl yürütme ve esnek düşünebilme süreçlerini yürüttüğünü göstermektedir (Decety, 2005). Araştırmanın bulguları nöropsikoloji alanında yapılan çalışmalar ile paralellik göstermektedir.

Araştırmanın bulguları ışığında erken çocukluk döneminde yaratıcı düşünme ve bakış açısı becerileri arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Werthemier'e göre yaratıcılık, problem çözmenin en üst düzeyi olarak nitelendirilmektedir (akt. Genç, 2000). Yaratıcı düşünmenin problem çözme özelliği göz önüne alındığında, araştırmada yaratıcı düşünme ve bakış

açısı alma becerileri arasında ilişki bulunması, Bal (2013) tarafından yapılan araştırmanın bulguları ile örtüşmektedir.

Araştırmanın sonuçları yetişkin grupları ile yapılan araştırma sonuçları ile de paralellik göstermektedir. Barron (1969), yaratıcı bireylerin çevresel uyaranlara karşı daha az yaratıcı bireylere göre daha duyarlı olduğunu, bu nedenle yaratıcı bireylerin başkalarının duygularını anlamaya ve onların bakış açılarından bakmaya daha yatkın olabileceklerini belirtmiştir (akt. Carlozzi, Bull, Eels ve Hurlburt., 1995).

Oyunu konu alan araştırmalar incelendiğinde Brainerd (1982), oyunların benmerkezciliği azalttığını dolayısıyla bakış açısı alma becerisini geliştirdiğini, Rubin ve Howe (1986), dramatik oyunları gözlemleyerek yaratıcı düşünmenin bileşenlerinden biri olan problem çözme ile bakış açısı alma becerisi arasında olumlu ve anlamlı bir ilişki olduğunu saptamıştır. Araştırmalar yaratıcı düşünme becerisi ve bakış açısı alma becerisi arasında oyunun köprü görevi gördüğünü göstermektedir.

Özetle araştırma sonucunda alanyazında yetişkin grupları ile yapılan çalışmaların sonuçlarına benzer olarak (Kalliopuska, 1992; Carlozzi ve diğ., 1995), çocukların yaratıcı düşünme becerileri ve bakış açısı alma becerileri arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu durum olaylara ve olgulara çok boyutlu bakabilme, esnek düşünebilme, empatik olma, yeni fikirlere açıklık özelliklerinin bireylerin soyut olarak anlamlandırabilmesi, detaylandırabilmesi ile ilgilidir.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında yaratıcılık ve bakış açısı alma becerileri arasında ilişki olduğu görülmektedir. Okul öncesi dönem her iki becerinin gelişimi için de kritik dönem olarak görülmektedir ve söz konusu beceriler bireyin ileriki hayatında duyarlı, farklı düşünebilen, olaylar ve olgular arasında yeni bağlantılar kurabilen, toplumsal bakış açısı alabilen, üretebilen bireyler olmasını sağlamaktadır. Daha bilinçli, yaratıcı, eleştirel düşünebilen, doğaya, sanata ve insana değer veren, üretebilen bir toplum için eğitim kurumlarında yaratıcı düşünme ve bakış açısı alma becerisinin gelişimine yönelik her iki beceriyi de içeren atölye programları, tartışma grupları, drama atölyeleri düzenlenebilir. Ailelere çocuklarının içinde buldukları kritik dönem ile ilgili olarak çocuklarının yaratıcı düşünme ve bakış açısı alma becerilerini nasıl destekleyeceklerine yönelik bilgilendirme çalışmaları yapılabilir. Çeşitli sosyal destek programları geliştirilerek sosyoekonomik düzeyleri düşük ailelere, çocukları için materyal ve etkinlik desteği sağlanabilir. Kırsal bölgelerde öğretmenler ve veliler eşliğinde gezici gruplar düzenlenerek çocuklar, sergi, konser, resim ve müzik atölyeleri ve tiyatrolara götürülebilir.

Araştırmacılara bundan sonraki yapılacak çalışmalarda, her iki becerinin ilişkisi ve gelişimi hakkında kardeş sayısı, ana baba tutumları ya da çocuk yetiştirme yaklaşımları ve ailenin sosyokültürel özellikleri ile çalışması önerilebilir. Araştırma nicel bir çalışma olup ilişkisel tarama modelinde oluşturulmuştur. Bundan sonra yapılacak araştırmalarda eğitim programları geliştirilerek çocukların yaratıcı düşünme ya da bakış açısı alma becerilerini ilerletmeye yönelik deneysel çalışmalar yapılması önerilebilir. Ayrıca öğretmen ve anne-babalarla görüşme ya da gözlem yoluyla veri toplanarak nitel araştırma yöntemleri kullanılması daha sonraki çalışmalar için derinlemesine bilgi sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Akın, Y. (2002). "Altı yaş grubu çocuklarında başkasının bakış açısını alma yetisi üzerinde eğitici drama programının ve aile tutumlarının etkisinin incelenmesi." Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Andreasen, N. C. (2015). *Yaratıcı beyin: dehanın nörobilimi*. (K. Güney, Çev.). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Ardila, A., Rosselli, M. Matute, E. ve Inozemtseva, O. (2011). Gender differences in cognitive development. *Developmental Psychology*, 47(4), 984-990.
- Argun, Y. (2012). *Okul öncesi dönemde yaratıcılık ve eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bal, Ö. (2013). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 4-6 yaş çocukların kişilerarası problem çözme becerileri ve bakış açısı alma becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Brainerd, C. J. (1982). Effects of Group and Individualized Dramatic Play Training on Cognitive Development. In D. J. Pepler and K. H. Rubin (Eds.), *The play of children: current theory and research*. (pp. 114-129). New York: S. Krager.
- Can Yaşar, M. ve Aral, N. (2011). Altı yaş çocuklarının yaratıcı düşünme becerilerine sosyoekonomik düzey ve anne baba öğrenim düzeyinin etkisinin incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim*, 4(1), 137-145.
- Can Yaşar, M. ve Aral, N. (2010). Yaratıcı düşünme becerilerinde okul öncesi eğitimin etkisi. *Kuramsal Eğitimbilim* 3(2), 201-209.
- Carlozzi, A. F., Bull, K. S., Eels, G. T. ve Hurlburt, C. D. (1995). Empath as related to creativity, dogmatism and expressiveness. *The Journal of Psychology: interdisciplinary and Applied*, 129 (4), 365-373.
- Ceylan, E. (2008). *Okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş çocuklarının bilişsel tempoya göre yaratıcılık düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

- Cigala, A., Mori, A. ve Fangareggi, F. (2014). Learning others' point of view: perspective taking and prosocial behaviour in preschoolers. *Early Child Development and Care*, 185(8), 1199-1215.
- Cohen, L., Manion, L. ve Morrison, K. (2008). *Research methods in education*. New York: Routledge.
- Çakmak, A. (2005). *Anasının devam eden altı yaşındaki köy ve kent çocuklarının yaratıcılıklarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi (Kırıkkale örneği)*. Yayınlanmamış doktora tezi., Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Çetin, Z. ve Koyuncuoğlu, B. (2013). *İz Bırakmak: Çocuk, Sanat ve Yaratıcılık*. Ankara: Vize.
- Çuhadaroğlu, A. (2013). Bilişsel esnekliğin yordayıcıları. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 2(1), 86-101.
- Davis, A. G. ve Rimm, B. S. (1989). *Education of The Gifted and Talented*. New Jersey: Prentice Hall.
- Decety, J. (2007). A social cognitive neuroscience model of human empathy. E. Harmon Jones ve P. Winkielman (Eds.) *Social neuroscience: Integrating biological and psychological explanations of social behavior.*, 246-270. New York: Guilford Press.
- Decety, J. (2005). Perspective taking as the royal avenue to empathy. B. F. Malle ve S. D. Hodges (Eds.) *Other minds: How humans bridge the divide between self and others* (143-157). New York: Guilford Press
- Değirmenci, G. Y. (2014). *Ankara il merkezinde bağımsız anaokullarına devam eden 48-60 aylık çocukların görsel algı becerileri ile bakış açısı alma becerileri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Dudek, S. Z., Strobel, M. G. ve Runco, M. A. (1993). Cumulative and proximal influences on the social environment and children's creative potential. *The Journal of Genetic Psychology*, 154(4), 487-499.
- Ergen, Z. G. ve Akyol, A. K. (2012). Anaokuluna devam eden çocukların yaratıcılıklarının incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 5(2), 156-170.
- Ersoy, E. ve Başer, N. (2009). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin yaratıcı düşünme düzeyleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(9), 128-137.
- Fox, J.E. ve Schirmacher, R. (2014). *Sanat ve yaratıcılığın gelişimi*. (N. Aral ve G. Duman, Çev.) Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Frick, A., Möhring, W. ve Newcombe, N. S. (2014). Picturing perspectives: development of perspective-taking abilities in 4-to 8-year-olds. *Frontiers in Psychology*, 5, 1-7.
- Garaigordobil, M. ve Berruoco, L. (2011). Effects of a play program on creative thinking of preschool children. *The Spanish journal of psychology*, 14(02), 608-618.

- Genç, E. (2000). *Öğretmenlerde denetim odağının problem çözmeye yönelik yaratıcılıklarıyla ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Gönen, M., Çiçekler, C. Y., Akyüz, E., Arslan, A. Ç. ve Baydemir, G. (2011). 5 yaşındaki çocukların yaratıcılık düzeylerinin incelenmesi. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 6(1), 1185-1195.
- Grattan, L. M., Bloomer, R. H., Archambault, F. X. ve Eslinger, P. J. (1994). Cognitive flexibility and empathy after frontal lobe lesion. *Cognitive and Behavioral Neurology*, 7(4), 251-259.
- Grattan, L. M. ve Eslinger, P. J. (1989). Higher cognition and social behavior: changes in cognitive flexibility and empathy after cerebral lesions. *Neuropsychology*, 3(3), 175-185.
- Gültekin, A. (2006). *Anaokuluna devam eden 6 yaşındaki çocukların başkalarının bakış açısını alma becerisi ile özsaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Huffman, K. ve Piggrem, G. (2003). *Psychology in action*. New York: John Wiley.
- Kalliopuska, M. (1992). Creative way of living. *Psychological Reports*, 70, 11-14.
- Kontaş, T. (2015). *5-11 yaş arası çocukların zihin teorisi ve yaratıcılık yetenekleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Kurdek, L. A. ve Rodgon, M. M. (1975). Perceptual, cognitive and affective perspective taking in kindergarten through sixth-grade children. *Developmental Psychology*, 11(5), 643-650.
- Martin, M. M. ve Anderson, C. M. (1998). The cognitive flexibility scale: three validity studies. *Communication Research Reports*, 11, 1-9.
- Mestre, M. C., Samper, P., Frias, M. D. ve Tur, A. M. (2009). Are women more empathetic than men? A longitudinal study in adolescence. *The Spanish Journal of Psychology*, 12(1), 76-83.
- Moreno, J. M. ve Hogan, J. D. (1976). The influence race and social-class level on the training of creative thinking and problem-solving abilities. *The Journal of Educational Research*, 70(2), 91-95.
- Oğuz, V. (2006). *Altı yaş grubundaki çocukların bakış açısı alma becerileri ile anne babaların empatik becerilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Pagani, L. Rubenson, D. ve Runco, M.A. (2003). The impact of junior kindergarten on behavior in elementary school children. *International Journal of Behavioral Development*, 27(5), 423-427.
- Rubin, K. H. ve Howe, N. (1986). Social play and perspective taking. In G. Fein and M. Rivkin (Eds.). *The young child at play: Reviews of research: 4*. Washington D.C.: NAEYC.

- Selman, R. (1971). Taking another's perspective: role-taking development in early childhood. *Child Development*, 42(6), 1721-1734.
- Sezgin, E. (2004). *Okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş çocuklarının yaratıcı düşüncelerine çeşitli değişkenlerin etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Spence, S. H. (2003). Social skills training with children and young people: theory, evidence and practice. *Child and Adolescent Mental Health*, 8(2), 84-96.
- Şener, T. (1996). *4-5 yaş anaokulu çocuklarında dramatik oyunun ve inşa oyununun bakış açısı alma becerisine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Taner Derman, M. (2013). Çocukların empati beceri düzeylerinin ailesel etmenlere göre belirlenmesi. *International Journal of Social Science*, 6(1), 1365-1382.
- Torrance, E. P. (1962). *Guiding creative talent*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Ünüvar, G. (2006). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 4-5 yaş çocuklarında, zenginleştirilmiş Türkçe dil etkinliklerinin bakış açısı alma becerisine ve ifade edici dil düzeylerine etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Weiss, E., Siedentopf, C. M., Hofer, A., Deisenhammer, E. A., Hoptman, M. J., Kremser, C., Golaszewski, S., Felber, S., Fleischhacker, W. W. ve Delazer, M. (2003). Sex differences in brain activation pattern during a visuospatial cognitive task: a functional magnetic resonance imaging study in healthy volunteers. *Neuroscience Letters*, 3(3), 169-172.
- Wellman, H., Cross, D., ve Watson, J. K. (2001). Meta-analysis of theory of mind development: The truth about false-belief. *Child Development*, 72, 655-684.
- Yıldırım, B. (2006). *Öğretmenlerin yaratıcılığa bakış açısı ve anasınıfı çocuklarının yaratıcılık düzeylerinin, öğretmenin yaratıcılık düzeyine göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Yıldız, V., Özkal, N. ve Çetingöz, D. (2003). Okul öncesi eğitimi alan ve almayan 7-8 yaş grubu çocuklarda yaratıcı potansiyelin değerlendirilmesi. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13(4), 129-137.
- Yontar Aksu, A. (1985). *The effects of method and sex on science achievement logical thinking ability and creative thinking ability of 5th grade students*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.